

УДК 343.985/37

В. А. КУЧЕРЕНКО,*аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РОЗКРАДАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ БУДІВЕЛЬНИХ РОБІТ ЗА ДЕРЖАВНИМ ЗАМОВЛЕННЯМ

У результаті аналізу наукових праць та практичного досвіду виділено й охарактеризовано такі складові оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням: кримінально-правову (предмет злочинного посягання, об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону), кримінологічну (стан, динаміку, форми прояву злочину, особу злочинця, причини й умови, які сприяють вчиненню злочину), криміналістичну (типові та оригінальні способи вчинення та маскування злочину, сліди вчинення злочину).

Ключові слова: *оперативно-розшукова характеристика, бюджетні кошти, ремонт, будівництво, спеціалізовані будівельні роботи, розкрадання, злочин.*

Kucherenko, V.A. (2016), "Operative and search characteristics of crimes related to embezzlement of budgetary funds while specialized construction works under the state order" ["Operativno-rozshukova kharakterystyka zlochiniv, poviazanykh z rozkradanniam biudzhetykh koshtiv pid chas provedennia spetsializovanykh budivelnnykh robot za derzhavnym zamovlenniam"], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 70–74.

Постановка проблеми. Криміналізація сфери будівельних підрядів, що здійснюються за рахунок державних коштів, набуває загрозливих масштабів. Бюджет України щороку втрачає сотні мільйонів гривень у зв'язку з наявністю в таких процесах корупційних схем. В окремих випадках така діяльність загрожує не тільки економіці країни але, й нормальному функціонуванню інших сфер діяльності держави (наприклад, медичної або оборонної).

Так, у січні цього року співробітники СБУ попередили спробу розкрадання бюджетних коштів, виділених на будівництво фортифікаційних споруд у зоні АТО. У вересні – грудні 2015 року підрядник надав акти виконаних робіт, які свідчили про виконання замовлення. На підставі цих документів комерсанти розраховували отримати майже одинадцять мільйонів гривень. Співробітники спецслужби встановили, що частина вказаних в актах робіт була ви-

конана раніше субпідрядними організаціями, за які здійснено повний розрахунок. Деякі роботи, зазначені в документації, взагалі не виконувалися [1]. Крім того, в липні цього року співробітники СБУ викрили незаконну діяльність чиновників і підприємців, які вкрали понад 9 млн гривень на постачанні та будівництві дитячої лікарні Охматдит [2].

Тому сьогодні існує гостра необхідність розроблення та впровадження ефективних механізмів протидії таким злочинним намірам, серед іншого шляхом використання наявних можливостей оперативних підрозділів Національної поліції.

Стан дослідження. Аналіз наукових досліджень авторів, які займалися питанням оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері економіки, показав, що питання оперативно-розшукової характеристики окремих видів злочинів у сфері економіки вивчали

Є. В. Айдемський, Д. К. Антонов, Р. К. Антонов, С. Г. Бевзенко, Л. С. Белік, О. І. Бутович, В. В. Вінчук, В. С. Гаркуша, В. М. Давидюк, Р. Д. Дарага, В. В. Дараган, Ю. І. Дмитрик, П. Т. Дорошенко, В. О. Єлісєєв, П. С. Єпринцев, В. В. Єфімов, О. Ю. Заблоцька, І. М. Зубач, Ю. А. Казанцев, О. М. Кардаш, С. В. Карташов, А. І. Коваленко, О. О. Коломієць, А. А. Конюшков, В. В. Коряк, А. І. Круглий, В. П. Кушпін, А. М. Лисенко, С. В. Нагачевський, І. М. Ніщета, С. О. Павленко, І. Ю. Потлов, Є. П. Приндак, Г. В. Прокопович, С. М. Рогозін, О. О. Руденко, М. С. Рябченко, О. О. Савченко, В. А. Сандул, О. Ю. Секереш, А. Г. Семчук, Д. М. Середя, В. Л. Сливенко, І. В. Стельмахович, О. С. Тарасенко, О. В. Тарнапольський, М. Д. Твердовський, Л. Л. Тимченко, Р. П. Томма, М. С. Удовік, Д. В. Фальшовик, Р. Л. Яцків та ін. Але на сьогодні жоден з авторів не досліджував питання оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт.

Метою статті є визначення змісту оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт.

Виклад основного матеріалу. Ефективність діяльності оперативних підрозділів Департаменту захисту економіки Національної поліції з протидії злочинам у сфері економіки здебільшого визначається повнотою знань окремих елементів, які у своїй сукупності характеризують те або інше протиправне діяння. Вони ж, у свою чергу, з позиції оперативно-розшукової діяльності розглядаються як елементи оперативно-розшукової характеристики.

Ураховуючи те, що цей вид характеристики злочинів з'явився нещодавно, щодо його визначення, сутності, використання його положень та елементів у практичній діяльності оперативних підрозділів існують різні точки зору.

Оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, є, так би мовити, інформаційною моделлю, елементи якої всебічно характеризують зазначений вид протиправної діяльності. Ця інформаційна модель покликана зорієнтувати оперативного працівника Департаменту захисту економіки Національної поліції на можливі напрями попередження, пошуку та фіксації інформації про готування або вчинення цього виду злочинів за допомогою наявних в оперативному підрозділі сил та засобів.

Ми поділяємо погляди тих науковців, які до структури елементів оперативно-розшукової характеристики злочинів у сфері економіки відносять сукупність кримінально-правових, криміналістичних та кримінологічних ознак таких злочинів.

На нашу думку, для висвітлення елементів оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, доцільно здійснювати на основі загальних елементів оперативно-розшукової характеристики злочинів, запропонованих К. В. Антоновим, оскільки вони нададуть змогу повною мірою надати оперативно-розшукову характеристику злочинів, які вивчаються. Даючи оперативно-розшукову характеристику злочинних посягань на економічну безпеку, К. В. Антонов виділяє такі її складові [3, с. 5]:

- кримінально-правова (предмет злочинного посягання, об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона);
- кримінологічна (стан, динаміка, форми прояву злочину, особа злочинця, причини й умови, які сприяють скоєнню злочину);
- криміналістична (типові й оригінальні способи скоєння та маскування злочину, сліди скоєння злочину).

Кримінально-правова складова.

Предмет злочинного посягання. Предметом злочинного посягання у злочинах, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, є бюджетні кошти.

Об'єкт злочину. Як показали результати дослідження, злочини, пов'язані з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, як і більшість злочинів, скоєних у сфері економіки, вчиняються у сукупності декількох складів – як правило, це привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом використання службового становища, яке супроводжується різними службовими злочинами. Крім того, це злочини, що вчиняються в бюджетній сфері. Виходячи із зазначеного, можна виділити родові об'єкти злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, а саме суспільні відносини у сфері власності, господарської діяльності, забезпечення авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, службової діяльності та професійної

діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Об'єктивна сторона. Виходячи з положень Кримінального кодексу України (ст. 191), об'єктивною стороною таких злочинів є привласнення чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні; розтрата такого майна такою особою (ч. 1 ст. 191); привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191).

Суб'єкт злочину. Виходячи з окремих складів злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, суб'єкт таких злочинів може бути як загальним (осудна приватна особа, яка досягла 16-річного віку), так і спеціальним (службова особа).

Суб'єктивна сторона. Виходячи з окремих складів злочинів, що вивчаються, їх суб'єктивною стороною можуть бути прямиї умисел, прямиї умисел та корисливий мотив, а також непрямий умисел (шляхом недбалого ставлення до покладених на службову особу обов'язків).

Кримінологічна складова.

Стан. За даними статистики МВС України, оперативними підрозділами Національної поліції щороку виявляється понад 1 000 злочинів (2014 – 1014, 2015 – 1278), пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням. Збитки від таких злочинних посягань становлять сотні мільйонів гривень на рік.

Динаміка. Аналіз статистичних даних МВС України за останні три роки показав, що кожного року відбувається збільшення кількості виявлених злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням (2013 – 923; 2014 – 1014; 2015 – 1278). Найбільша частка виявлення таких злочинів була зафіксована в Дніпропетровській та Харківській областях (близько 7 % від загальної кількості), найменшу частку таких злочинів виявлено в Вінницькій, Донецькій, Закарпатській, Луганській та Київській областях (близько 1,1 % від загальної кількості).

Особа злочинця. Специфіка вчинення злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, характеризується їх певною організацією та наявністю корупційних зв'язків між замовником робіт і їх виконавцем. Виходячи із зазначеного, особою злочинця може бути як посадова особа

державної установи, підприємства чи організації, так і представник організації, що здійснює (повинна здійснювати) будівельні роботи.

Серед представників замовника можна виділити такі категорії осіб: керівники; особи, відповідальні за здійснення технічного нагляду за об'єктом будівництва; особи, які здійснюють приймання виконаних робіт; працівники бухгалтерії тощо.

Серед представників організації, що здійснює (повинна здійснювати) будівельні роботи, можна виділити таких осіб: керівники; особи, які підписують акти виконаних робіт; особи, які складають проектно-кошторисну документацію, тощо.

Аналіз справ кримінального провадження за злочинами зазначеної категорії показав, що останні, як правило, вчиняють чоловіки (82 % злочинців) віком від 29 до 46 років (73 % злочинців), які мають вищу освіту (81 % злочинців).

Причини й умови, які сприяють вчиненню злочину. Як показали результати дослідження, до детермінантів учинення злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, можна віднести такі:

- наявність корупційних зв'язків між замовником будівельних робіт та їх виконавцем;
- занадто ускладнений процес виявлення та документування таких злочинів;
- відсутність спеціальної підготовки працівників правоохоронних органів щодо протидії таким злочинним явищам;
- відсутність розроблених методик виявлення, документування та розслідування таких злочинів.

Звісно, зазначений перелік не є вичерпним, однак виділені нами фактори прямо або опосередковано впливають на рівень злочинності в цій сфері.

Криміналістична складова.

Типові й оригінальні способи вчинення та маскування злочину. Способи вчинення злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, умовно можна поділити на дві групи.

З боку замовника будівельних робіт ними є:

- підписання завідомо фіктивних актів виконаних робіт;
- невиконання обов'язків щодо прийняття обсягу виконаних робіт;
- отримання неправомірної вигоди.

З боку підрядної організації використовуються такі способи:

- підробка проектно-кошторисної документації;

- завищення обсяг виконаних робіт;
- завищення вартості виконаних робіт;
- завищення витрат, пов'язаних з виконанням будівельних робіт;
- підробка актів виконаних робіт;
- підробка документів, що підтверджують відповідність матеріалів, які використовувались під час будівництва, специфікації, визначеній умовами договору.

Способи маскування злочину. Як правило, маскування злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, здійснюється шляхом підробки документів, пов'язаних з виконанням таких робіт. Крім того, трапляються випадки укладання між замовником та виконавцем робіт фіктивних угод.

Сліди вчинення злочину. Як показали результати дослідження, сліди вчинення таких злочинів прямо залежать від способу їх учинення, але в переважній більшості випадків такі сліди містяться як на самих об'єктах будівництва, так і в документах, що складаються під час розробки проекту, виконання робіт або після виконання таких робіт.

Знання оперативним працівником Департаменту захисту економіки Національної поліції виділених нами елементів оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, надасть можливість визначити напрями попередження, пошуку та фіксації інформації про готування або вчинення цього виду злочинів та розробити ефективну модель оперативно-розшукової протидії їм.

Таким чином, можна дійти **висновку**, що оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час проведення спеціалізованих будівельних робіт за державним замовленням, являє собою систему впорядкованих і взаємозалежних кримінально-правових, кримінологічних та криміналістичних параметрів, які акумулюють у собі окремі ознаки (елементи) вказаного виду протиправної діяльності, що у сукупності складають інформаційну модель, елементи якої всебічно характеризують зазначений вид протиправної діяльності та є основою для розробки моделі оперативно-розшукової протидії таким злочинам.

Список бібліографічних посилань

1. Головастов А. В Запорожье украли деньги, выделенные на фортификацию в зоне АТО // Комсомольская правда в Украине: сайт/ЧАО «КП в Украине». 27.01.2016. URL: <http://kp.ua/incidents/527490-v-zaporozhe-ukraly-denhy-vydelennye-na-fortyfikatsiyu-v-zone-ato> (дата звернення: 23.09.2016).
2. СБУ викрила схему розкрадання бюджетних коштів на будівництві лікарні Охматдит // Новое время: сайт/Видав. дім «МЕДІА-ДК». 21.07.2016. URL: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/sbu-spiymala-chinovnikiv-na-rozkradannja-bjudzhetnih-koshtiv-pri-dobudovi-likarni-ohmatdit-177561.html> (дата звернення: 23.09.2016).
3. Антонов К. В. Особливості оперативно-розшукової характеристики економічних злочинів. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2003. № 3. С. 3–14.

Надійшла до редколегії 26.09.2016

КУЧЕРЕНКО В. А. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ХИЩЕНИЕМ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ СТРОИТЕЛЬНЫХ РАБОТ ПО ГОСУДАРСТВЕННОМУ ЗАКАЗУ

В результате анализа научных работ и практического опыта выделены и охарактеризованы следующие составляющие оперативно-розыскной характеристики преступлений, связанных с хищением бюджетных средств при проведении специализированных строительных работ по государственному заказу: уголовно-правовая (предмет преступного посягательства, объект, объективная сторона, субъект, субъективная сторона), криминологическая (состояние, динамика, формы проявления преступления, личность преступника, причины и условия, способствующие совершению преступления), криминалистическая (типичные и оригинальные способы совершения и маскировки преступления, следы совершения преступления).

Ключевые слова: оперативно-розыскная характеристика, бюджетные средства, ремонт, строительство, специализированные строительные работы, хищение, преступление.

KUCHERENKO V. A. OPERATIVE AND SEARCH CHARACTERISTICS OF CRIMES RELATED TO EMBEZZLEMENT OF BUDGETARY FUNDS WHILE SPECIALIZED CONSTRUCTION WORKS UNDER THE STATE ORDER

In the course of the analysis of research papers and practical experience the author has distinguished and characterized the following components of operative and search characteristics of crimes related to embezzlement of budgetary funds during specialized construction works under the state order: criminal and legal (the object of criminal assault, object, objective aspect, subject, subjective aspect),

criminological (state, dynamics, forms of a crime, offender's personality, causes and conditions that facilitate the commission of a crime) forensic (typical and original ways of committing and masking crimes, crime traces).

It has been emphasized that the knowledge of the outlined elements of operative and search characteristics of crimes related to embezzlement of budgetary funds during the specialized construction works under the state order by operative officers of the Department of Protecting Economics of the National Police will provide an opportunity to determine the areas of preventing, finding and recording information about planning or commission of this type of crimes and to develop an effective model of their operative and search counteraction.

It has been concluded that the operative and search characteristics of crimes related to embezzlement of budgetary funds during specialized construction works under the state order is the system of ordered and interrelated criminal and legal, criminological and forensic settings that accumulate certain features (elements) of the indicated type of illegal activity that all together make up the information model, which elements comprehensively characterize the specified type of illegal activities and is the basis for the development of operative and search counteracting such crimes.

Keywords: *operative and search characteristics, budgetary funds, repair, construction, specialized construction works, embezzlement, a crime.*
